

Kahramanca İtidal: İmam Hasan'ın Zafer Stratejisi

Dr. Fatma Sultan Muhammedî

Özet

İmam Hasan'ın (a.s), o asırda Şîi azınlığın bekası için tek yol olarak Muaviye ile yaptığı cesur barış o kadar muazzamdır ki bugüne dek çok sayıda araştırmacıyı analiz ve izaha teşvik etmiştir. Hiç abartma olmadan denebilir ki Hz. Hasan hakkındaki makale ve araştırmaların çoğu bu barış hadisesi etrafındadır. Böyle bir bakış her ne kadar Hazret'in yaptığı barışın derinlik ve azametini açıklıyorsa da diğer döneme (imametten önce ve barıştan sonra) daha az dikkat etmiş olmaktadır. Buna bağlı olarak da insanların bu dönemlerle ilgili bilgisi daha az olacaktır. Bu itibarla bu makalede o büyük şahsiyetin tarihinin bu bölümü daha fazla tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: İmam Hasan, Barış, Kahramanca İtidal, Şîiler.

Emevîlerin

Dinin Hâkimiyetine Nüfuzu

İmam Hasan'ın (a.s) imamet dönemi boyunca, hatta belki hayatı boyunca yüzyüze geldiği en önemli sınama Emevîlerin önceki dönemlerden gelen dinî hâkimiyete nüfuz etmesi ve bunun o dönemde ortaya çıkan sonuçlarıdır. Bu, Peygamber'in (s.a.a) rihletinden sonra başlayıp Osman'ın hilafeti sırasında zirveye çıkan nüfuzdur. Emevîlerin nüfuzunun evveliyatını İslam hükümetinin kontrolü sağladığı dönemden (Mekke'nin fethi) başlatmak doğaldır. Çünkü İslam'ın yayılmasına paralel olarak muhtelif gruplar farklı gerekçelerle İslam'ı kabul etmişlerdir. Münafıklar da çaresizlikleri

nedeniyle bu coşkun sel karşısında duramazlardı. Mecburen onun yanında gözüktüler. Bu taraftarlık eğilim duyduklarından değil, zorunluluktan ve direnmenin sonuç veremeyecek olmasındandı. Onlar "Lailaheillallah" bayrağını şehrin gönderinde görür görmez dilleri şehadet getirdi ve böylelikle hayatlarının bu dönemini geçici olarak yanyana gözükmeye taktığıyla sürdürdüler. Peygamber (s.a.a) bu sürüngen hareketi tam dırayetle anlamıştı. Bu nedenle onların kirli hedeflerini şöyle ifşa etti:

”اذا بلغ بنو العاص ثلاثين اتخذوا
مال الله دولا و عباد الله خولا و
دين الله دخلا“

“Âs çocukları (Ümeyyeoğulları)¹ otuzla ulaştığında Allah'ın malını kendi aralarında elden ele geçirecek, Allah'ın kullarını köle yapacak ve Allah'ın dinini karıştıracaklar.”²

İmam Hasan da bu grubun geçmişinden tamamen haberdardı. Bu nedenle Muaviye'nin meclisinde ona şöyle hitap etti:

“Muaviye, unutmuş görünüyorsun. Baban Müslüman olmaya karar verdiğinde bir şiir okumuş ve onu Müslüman olmaktan caydırmıştın. Siz ey güruh (Muaviye'nin destekçileri), Allah'a yemin olsun, Allah Rasülü'nün (s.a.a) yedi yerde Ebu Süfyan'a lanet ettiğini hatırlamıyor musunuz? İçinizden biri bile bunu inkar edebilir mi? O yedi yer şunlardı:

1. Mekke dışında Taif yakınında Peygamber (s.a.a) Benî Sakife kabilesini İslam'a davet ederken babanın öne çıktığı ve Peygamber'e yakışsız şeyler söyleyerek onu deli ve yalancı olarak nitelendirdiği gün.

2. Kureyş kervanı Şam'dan geliyordu ve Peygamber (s.a.a) Müslümanlardan alınan malların karşılığında kervana el koymak istiyordu. Ebu Süfyan kervanı sapa yoldan Mekke'ye götürdü ve Bedir savaşına sebep olmuştu.

3. Uhud savaşı günü Peygamber (s.a.a) dağın tepesindeydi ve haykırıyordu: “Allah bizim mevlamızdır. Sizinse mevla-nız yok.” Ebu Süfyan da bağırıyordu:

“Yücelsin Hübel. Bizim Uzzamız var, sizinse Uzzanız yok.”

4. Ahzab savaşında da Peygamber (s.a.a) ona lanet etmişti.

5. Ebu Süfyan'ın Kureyş'in işbirliğiyle Müslümanlara yolu kapattığı ve Hac farizasını yerine getirmekten mahrum ettiği Hudeybiye barışı gününde. Peygamber (s.a.a) müşriklerin liderine ve takipçilerine lanet etti. Hazret'e dediler ki: “Onların hiçbirinin Müslüman olmasından umudun yok mu?” Şöyle cevap verdi: “Bu lanet, onların çocuklarından mümin olanlara ulaşmaz. Ama idarecileri asla kurtuluşu bulamayacak.”

6. Ebu Süfyan Huneyn savaşında Kureyş ve Hevazin kafirlerini topladı. Gatafan kabilesi Uyeyne ve Yahudilerden bir grubu biraraya getirdi. Allah onların şerrini defetti. Ey Muaviye, sen müşriktin. Babana yardım ediyordun. Ali (a.s) ise Peygamber'in (s.a.a) dininde ayakları sabitti.

7. Onbir kişinin Ebu Süfyan'la birlikte Peygamber'i (s.a.a) katletme planı yaptığı seniyye günü. (Altı kişi Ümeyyeoğullarından ve beş kişi Kureyş'in diğer kişilerinden).³

Peygamber (s.a.a), nefret ve lanetiyle onların inatçı ve hakka karşı savaşan kimliklerini tarif etmiş oluyordu. Fakat dinî hakimiyet mecrasından sapma (dahili inhiraf) onların tekrar harekete geçmesine zemin hazırladı ve hakimiyetin salih idarecilerin elinden çıkmasına yol açtı. Bu da ortamı nifak

¹ Mervan b. Hakem'in ve çoğu Emevî halifesinin atası. Muaviye'nin nesebi de şöyledir: Muvaiye b. Ebi Süfyan b. Harb b. Ümeyye b. Abdüşşems. Annesi Ütbe b. Rebia'nın kızı Hind. Dedesi Osman'la kardeşti. Muaviye, Mekke'nin fethinden sonra (veya biraz daha geç) Müslüman oldu. Müellefetu'l-kulûb olanlar arasındadır. Hicri onbeş veya yirmi yılında Ömer tarafından Şam emiri yapıldı. Ömer ona “Arabın Kirsası” adını vermişti. Zehebî, *Düvelü'l-İslam*, s. 27, Lübnan baskısı.

² İbn Ebi'l-Hadid'in *Nehcu'l-Belağa* şerhi, Hutbe 128.

³ İbn Ebi'l-Hadid'in *Nehcu'l-Belağa* şerhi, c. 14, s. 75; İbn Cevzî, *Tezkiretu'l-Havas*, s. 183; *Biharu'l-Envar*, c. 44, s. 70-86.

hizbi için uygun hale getirdi ve onları inzi-
vadan ve tedricen ölümden kurtardı.

Ömer'in hükümeti döneminde Ebu Süf-
yan hizbinin nüfuzu o kadar arttı ki oğlu Mu-
aviye, Şam ve Suriye vilayeti ele geçirdi.
Hatta Ömer'in peşpeşe yönetici azletmele-
rine ve atamalarına rağmen o daima mak-
amında kalmayı başardı ve insicam içindeki
Ebu Süfyan hizbinin büyüyüp güçlenmesi
için sabit ve emin bir üsse döndü.

Osman'ın halifeliği sırasında pek çok ne-
denle, ama özellikle Muaviye'nin Osman'la
akrabalık ilişkisi sebebiyle Ümeyyeoğulla-
rının şecere-i mel'unesinin dalları dinî ha-
kimiyetin ana kısımlarını ele geçirmeye ve
tüm güç merkezlerinde kök salmaya başladı.
Böylece bu dönemde, Peygamber (s.a.a) ta-
rafından sürgün edilmiş Mervan ve babası
bile Osman sayesinde geri döndü ve kilit
makamların sahibi oldu. İlk iki halife on-
ların geri dönmesi için Osman'ın şefaatinin ka-
bul etmemişti. İmam Hasan (a.s) bu konuda
da Muaviye'nin taraftarlarına (Muaviye'nin
meclisinde) şöyle demişti:

Allah'a yemin olsun, bilmiyor musunuz,
Ebu Süfyan insanların Osman'a biatından
sonra onun evine gitti ve dedi ki: "Karde-
şimin oğlu, Burada Ümeyyeoğullarından
başka kimse var mı?" Osman cevap verdi:
"Hayır." Bunun üzerine dedi ki: "Ey Ümey-
yeoğulları gençleri, hilafete sahip olun ve
onun asli makamlarının tamamını ele ge-
çirin. Canım elinde olana yeminle ne cen-
net var ne de cehennem."

Ey insanlar, hatırlamıyor musunuz, insan-
lar Osman'a biat ettikten sonra Ebu Süf-
yan kardeşim Hüseyin'in (a.s) elini tuttu ve
Gırkad⁴ Baki mezarlığına götürdü. Orada
yüksek sesle bağırdı: "Ey kabristan halkı,

bizimle hükümet ve hilafet yüzünden sa-
vaştınız. Bugün sizin bedeniniz toprak al-
tında çürümüş halde. Hükümet işi ise bi-
zim elimizde." Hüseyin (a.s) ona hitaben
şöyle dedi: "Ey Ebu Süfyan, Ömrün bit-
miş haldeyken bile mi? Suratın çirkin ol-
sun!" Sonra elini çekti ve Medine'ye doğru
yola çıktı. Eğer Lokman b. Beşir olma-
saydı Ebu Süfyan neredeyse Hüseyin'i
(a.s) öldürecekti.

Ey Muaviye, işte senin ve babanın utanç
verici hayat hikayen bu... Ömer seni Şam
valisi yaptı;ama sen ihanet ettin. Onun ar-
dından Osman, Hakem'e makam verdi.
Sen yine de onu ölümün ağzına attın. Bu
ikisinden daha beter olan şu ki, kendini
cesaretlendirdin ve Allah'ın karşısına di-
kilme cüretkârlığına kalkıştın ve Ali b. Ebu
Talib'e (a.s) muhalefet ettin... Cahil insan-
ları kışkırttın, onları savaş alanına sürük-
ledin ve hileyle kanlarını toprağa döktün.
Bu, senin ahirete imansızlığının ve ilahî
azaptan korkmamanın acı meyveleridir.⁵

Kısacası Ümeyyeoğulları hizbi Osman'ın
idareciliğinin daha başlarında şaşırtıcı bi-
çimde hükümetin iki sütununa (servet ve
makam) yakınlaşmayı ve onları ele geçir-
meyi başarmış, hakimiyetin üçüncü sütü-
nuna, yani dine erişmenin fırsatını kolla-
maya başlamıştı.

O an da Osman'ın katledilmesiyle bir-
likte geldi. Muaviye, halifenin kanını iddia
ederek kısa sürede halkın dinî duygularını
saptırabilirdi ve dinin ordusunu dine karşı
(kendine göre ise Alevilere karşı) hareket
geçirebilirdi. Diğer bir ifadeyle, Osman'ın ha-
yatı Ümeyyeoğulları için hassas makamları
elde etmenin vesilesi olduğu gibi, ölümü de
onlar tarafından sonuna kadar kullanıldı ve

⁴ Mezarlıkta yetişen bir tür dikenli ağaç.

⁵ *Biharu'l-Envar*, c. 44, s. 70-86.

onları iktidara bir basamak daha yaklaştırdı. Bu konuda Şebes b. Rebiû'nin Muaviye'ye mektubu dikkat çekicidir:

“İnsanları saptırabilmen, onların görüş ve eğilimlerini cezbedebilmen ve ahaliyi buyruğun altına alabilmen için önderinizin haksız ve mazlum yere öldürüldüğünü, sizinse onun kanını istemek üzere ayaklandı-ğımızı söylemeden başka araç yok elinde. Netice itibarıyla de cahil ve ayak takımı insanlar etrafında toplandı... Bu noktaya ulaşabilmen için kalbin zaten onun öldürülmesini istiyordu.”⁶

İmam Ali (a.s), Muaviye tarafından Osman'dan iki açıdan da yararlandırılmış ona yazdığı mektubunda çok veciz biçimde ifade etmişti:

“آنک انما نصرت عثمان حينما
كان النصر لك وخذلته حينما كان
النصر له”

“Osman'ı desteklemek senin yararınayken ona yardıma koştu. Ama onun yararına olacağı sırada onu çaresizliğe terkettin.”⁷

Alevî hak hakimiyet ile bâtul Emevî hakimiyet arasındaki çatışma işte bu dönemden itibaren başladı ve Emirülmüminin hükümetinin tamamını ve İmam Hasan (a.s) hükümetinin kısa dönemini meşgul etti. Nihayetinde Hicrî 41 yılında dahilî ve haricî çok sayıda nedenle bu çatışma Emevî cereyanı lehine son buldu ve İmam Hasan (a.s) barış yapmak zorunda kaldı. Dolayısıyla Ümeyyeoğullarının hakimiyeti elde etmek

için Hicrî 8-41 yılları arasında (33 yıl) sarfettiği gayretin bu dönemde nihai aşamasına ulaşıp meyvesini verdiğine dikkat edilmelidir. Böylesine kök salmış bir cereyanla yüz yüze gelmiş olan İmam Hasan (a.s) mecburen barışı kabul etmek zorunda kaldı.⁸ Bizzat İmam, Muaviye ile yaptığı barışın bazı sebeplerine defalarca temas etti. Şeyh Tusî, muteber senetle İmam Zeynulabidin'den (a.s) nakleder:

İmam Hasan (a.s) Muaviye ile barış yapmak üzere yola koyuldu ve onunla biraraya geldi. Muaviye minbere çıktı ve dedi ki: “Ey ahali, Ali b. Ebu Talib'in ve Fatma-i Zehra'nın (a.s) oğlu Hasan beni hilafetin sahibi kabul etti. Kendisini ise buna ehil görmedi. Şimdi de kendi isteğiyle ve şevkle bana biat etmeye geldi. Ayağa kalk ey Hasan.”

Sonra Hazret ayağa kalktı ve şöyle dedi: “Ey cemaat, konuşuyorum, dinleyin. Konuş-ğınızı ve kalbinizi bana verin. Konuşmamı kaydedin... Senelerce ayakta dursam ve Allah'ın bize mahsus kıldığı fazilet ve kerametleri saymaya kalksam yine de bitiremem. Ben beşir, nezir ve sirac-ı münir Peygamber'in evladım. Hak Teala onu âlemlere rahmet olarak gönderdi. Babam Ali (a.s) de müminlerin velisi ve Harun'un benzeridir. Sahr'ın oğlu Muaviye, onu hilafete ehil gördüğümü ve kendime yakıştırmadığımı iddia ediyor. Yalan söylüyor. Allah'a yemin olsun ki, ben Allah'ın kitabına ve sünnete göre hilafete insanların en layık olanıyım. Fakat biz Ehl-i Beyt (a.s), Hz. Peygamber (s.a.a) dünyadan ayrıldığı günden bugüne kadar hep mazlum

⁶ *Vak'a-i Siffin*, s. 178; *Tarih-i Taberî*, c. 3, s. 570; *el-Ğadir*, c. 9, s. 151.

⁷ İbn Ebi'l-Hadid, *Şerhu Nehci'l-Belağa*, c. 3, s. 411; *el-Ğadir*, c. 9, s. 150.

⁸ Barışla ilgili olaylar ve analizi için bkz: Muhammed Ali Ensarî, *Esrar-i Sulh-i İmam Hasan*; Seyyid Haşim Resulî Mahallatî, *Zindeganî-yi İmam Hasan-i Mücteba*; Receb Ali Mazlumî, *Sulh-i İmam Hasan*; Şeyh Razi Âl-i Yasin, “Sulh-i İmam Hasan, Porşukuhterin Nermeş-i Kahramanane- Tarih”, *Mahname-i Mübel-liğan*, sayı 1, s. 12.

ve ezilen taraf olduk. Öyleyse bize zulmettiklerine, hakkımızı gaspettiklerine, boyunuza bindiklerine ve insanları bize muşallat ettiklerine ilişkin Allah bizimle onlar arasında hükmünü versin. Allah'ın kitabında kararlaştırılmış hums ve ganimetten hakkımızı men ettiler. Men eden kişi, annemiz Fatuma'dan babasının mirasını men etti... Ümmet bizi terketti, yardımcı olmadılar ve sana biat ettiler. Ey Harb'in oğlu, eğer beni aldatmayacak ihlaslı taraftarlar bulabilseydim asla sana biat etmezdim. Tıpkı Hak Teala'nın, kavmi zaafa uğrattığı ve düşmanlık ettiğinde Harun'u mazur görmesi gibi. Aynı şekilde ben ve babam, ümmet bizden el çektiği, bizden başkasına tâbi olduğu ve yardım görmediğimizde Allah nezdinde mazuruz. Bu ümmetin hali geçmiş ümmetlerin aynıdır..."

Muaviye şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, yeryüzü bana kararana dek Hasan minberden inmedi. Ona zarar vermek istedim, fakat öfkeyi yutkunmanın selamete daha yakın olduğunu anladım."⁹

İmam bu sarsıcı hutbede çok hassas noktalara değinmiştir. Hâkim durumun otopsisini yaparak onun geçmiş dönemdeki ipuçlarını ortaya koymuştur. Bu da dinî hakimiyetin

aslı mecrasından çıkmasından başka bir şey değildir. Sonraki tüm sapkınlıkların ve Ehl-i Beyt'in (a.s) yaşadığı mazlumiyetin sebebi olan kırılma anıdır burası. Buna ilaveten, İmam, insanların onunla birlikte yürütmesi, hilekârlıkla meşgul olması, ihlaslı taraftarların bulunmaması, insanlar tarafından konumunun zaafa uğratılması, İmam'a düşmanlık edilmesi gibi etkenlere de değinmiş ve sonunda bu şartlarda barışın caiz olduğunu hatırlatmıştır.

Barıştan Sonraki Durum

Barış anlaşmasını imzaladıktan birkaç gün sonra İmam Hasan (a.s) Kufe halkıyla vedalaştı ve Medine'nin yolunu tuttu.¹⁰ Muaviye de tam manasıyla Müslümanların kaderine hâkim oldu ve dört dörtlük Emevî hükümetini tesis etti. Ama hükümetinin din karşıtı mahiyeti doğal olarak İmam'la barışın aynı halde kalmasına izin vermiyordu. Diğer bir ifadeyle, her ne kadar görünüşte barış vuku bulmuşsa da hakikatte bu iki akımın zıt mahiyeti gerçek bir barışa izin vermiyordu. Şiilerin canını korumayı sağlayan zâhirî çelişkiler giderilmesine rağmen gerçek çelişkiler aynı şekilde yerinde

⁹ Şeyh Tuşî, *Emalî*, s. 561. İmam Hasan'ın sözlerinde barışın bazı diğer sebepleri arasında şunlar sıralanmıştır:

- Büyüklüklerin ihaneti: "Bugün işittim ki eşrafınız Muaviye'ye biat etmiş. Siffin savaşında hakemi kabul etmeyi babama dayatan sizdiniz." (*Biharu'l-Envar*, c. 44, s. 147).

- Savaşın boşuna olması ve aşağılanmanın sonu: "والله لو قاتلت معاوية لآخذوا بعنقى حتى يدفعونى" (A.g.e.).

- Barışa genel eğilim: "انى رأيت هوى اعظم الناس فى الصلح وكرهوا الحرب" (*Ahbaru't-Tival*, Dineverî, s. 220).

- Yardımcısı bulunmama: "لو وجدت انصارا لقاتلته ليلى و نهارى" (*Biharu'l-Envar*, c. 44, s. 1).

- Şia'nın kökünün kazınacak olması: "لولا ما اتيت ترك من شيعتنا على وجه الارض احدا الا قتل" (A.g.e.).

- Fitnenin kesilmesi: "ان معاوية نازعنى حقا هو لى دونه فنظرت لصلاح الامه وقطع الفتنة" (A.g.e., s. 66)

¹⁰ *El-Kamil fi't-Tarih*, c. 3, s. 407.

duruyordu. Hak ve bâtl cephesi asla uzlaşıp barışamazdı.

Şehit Mutahharî, Ümeyyeoğullarının İslam'dan ayrılması ve onların cephesinin dinin hakikî cephesiyle mesafesinin açılması konusunda şöyle yazar:

“Başlarında Ebu Süfyan'ın yer aldığı Emevîlerin İslam'la ve Kur'an'la şiddetli mücadelesinin iki sebebi vardı: Biri, üç nesildir birikerek devam eden etnik rekabet idi. İkincisi de İslamî yasaların Kureyş reislerinin, özellikle de Emevîlerin, İslam'ın gelmesiyle altüst olan toplumsal düzenine aykırı olmasıydı. Bunlar bir yana, onların mizacı ve tıynetî menfaatperestlik ve maddiyatçılıktı. Bu tür psikolojik mizaçlarda ilahî ve rabbanî öğretilerin etkisi yoktur. Bunun, onların kurnaz veya şuursuz olmalarıyla da bir ilgisi yoktur. İlahî öğretilere teslim olan kimsenin vücudunda şeref, kişiliğin yücelmesi ve büyük şahsiyet olmanın ışığı yansır. Bu, tek başına büyüklüğün aslı esasıdır. Ebu Süfyan ile Abbas'ın hikayesi ve “لقد صار ملك ابن اخيك عظيما” denmesi, “بالله غلبتک يا اباسفیان” kıssası, aynı şekilde “تلقفونها تلقف الكره” kıssası, hepsi de Ebu Süfyan'ın bâtnî körlüğünün delilidir.”¹¹

Bu yoruma göre kesintisiz biçimde devam eden iç çelişkilerin yansımına Muaviye'nin İmam'ı katletmek için tertiplediği çok sayıda komplolar şeklinde tanık olmaktayız (mümkün her vesileden istifade ederek). Buna mukabil İmam'ı da (sadece meşru araçlarla) Muaviye'nin hükümetini zayıflatmaya çalışırken görüyoruz. Elbette

ki Muaviye defalarca hak ve bâtl cephesinin hakikî çelişkilerini örtbas etmeye çalışmıştı. En azından genel görünüm itibariyle kendisinin İmam'la olan münakaşasını sonuçta bir hizip, kabile ve taife meselesi olarak göstermenin peşindeydi. Buna mukabil İmam, tam bir dirayetle böyle bir tasvirin zihinlere yerleşmesine izin vermedi. Muaviye hak cephesini zâhirî barışın gölgesi altında yutmak istiyordu. İmam ise zâhirî barış sayesinde tasavvurundaki azami faydaları kendisinin ve Şiîlerinin nasibi yapmaya uğraşıyordu. Bu nedenle tam tersine, derunî çelişkileri her fırsatta ortaya seriyordu. Bu konudaki tarihsel örneklerle bakalım:

Muaviye, Mervan'a mektup yazdı ve ondan İmam Ali'nin (a.s) amcasının oğlu Abdullah b. Ca'fer'in kızına oğlu Yezid için talip olmasını istedi. Şöyle dedi: “Mehri ne olursa olsun kabul ediyorum. Ne kadar borcu varsa ödeyeceğim. Çünkü bu birleşme Ümeyyeoğulları ile Haşimoğulları arasında barışı sağlayacak.”

Mervan mektubu alır almaz Abdullah b. Ca'fer'e gitti ve kızına talip olduklarını söyledi. O cevaben dedi ki: “Bu konularda tercih Hasan'ındır (a.s). Ondandır iste.” Mervan çaresiz İmam'ın yanına gitti ve Abdullah'ın kızını ondan istedi. İmam ona şöyle dedi: “İstediğin herkesi davet et ve toplansınlar.” İki taifenin büyükleri toplandığında Mervan ayağa kalktı, hutbeden ve Allah'a hamdettikten sonra şöyle dedi: “Emîrül-mü'minîn Muaviye, bana, Abdullah b. Ca'fer'in kızı Zeyneb'e¹² Yezid için talip olma talimatı verdi. Buna göre babası ne kadar isterse o

¹¹ Hamase-i Hüseyinî, c. 3, s. 19-20.

¹² Bazı rivayetlere göre kızın adı Ümmü Külsüm ve İmam'ın adı Hüseyin olarak zikredilmiştir. (Biharul-Envar, c. 44, s. 207 ve 208). Bununla birlikte İmam Hasan'a istinat eden başka bir rivayet de vardır. Muaviye b. Hudeyc'in rivayeti gibi. Bu rivayete göre Muaviye onu, kızları veya kızkardeşlerinden birini Yezid'e istemek için gönderdi. Hepsinde de İmam büyük bir dirayet göstererek böyle bir birleşmeye engel oldu. (Makel-i Harezmi, c. 1, s. 124; Heysemî, Mecmeu'z-Zevaid, c. 4, s. 278).

kadar mehir tayin edilecek. Babasının ne kadar borcu varsa ödenecek. Çünkü bu birleşme Ümeyyeoğulları ve Haşimoğulları taifeleri arasında barış sağlayacak. Muaviye'nin oğlu Yezid'in emsali yoktur. Canıma yemin olsun ki, sizin Yezid'le ilgili hasret ve iftiharınız, onun sizinle ilgili hasret ve iftiharınızdan daha fazladır. Onun çehresinin bereketiyle bulutlardan yağmur talep edilir.” Bu konuşmanın ardından İmam Hasan (a.s) ayağa kalktı ve şöyle dedi:

”اما ما ذكرت من حكم ابیها فی
الصداق فانا لم نكن لندعب عن
سنه رسول الله فی اهله و بناته ...
و اما الصلح الحیین فانا عادینا
الله و فی الله فلا نصالحکم للدنیا“

“1. Mehir konusunda Peygamber'in (s.a.a) şünetini (840 dirhem) aşmayız.

2. Borçlar konusunda, kadınlar ne zamandan beri babalarının borçlarını ödüyor?

3. İki taife arasında barış konusunda, bizim sizinle düşmanlığımız Allah için ve Allah yolundadır. Dolayısıyla sizin dünyanızla barış yapmayacağız.

4. Yezid'in varlığıyla iftihar etmemiz konusunda, eğer hilafet makamı nübüvvet makamından üstünse Yezid'le iftihar ederiz. Nübüvvet makamı üstünse o bizimle iftihar etmeli.

5. Yezid'in çehresinin bereketiyle yağmur talebi konusunda, sadece Muhammed ve Âl-i Muhammed'le yağmur talep edilir. Bizim görüşümüz, Abdullah'ın kızını, amcasının oğlu Kasım b. Muhammed b. Ca'fer ile evlendirmek yönündedir.”¹³

Bu arada, ailevî bir mesele gibi görünen bu olayda her iki grubun büyükleri arasında İmam onlara düşmanlıklarının temelini hatırlattı ve başta tartışmanın zeminini hizip ve kabile iddialarına indirgemeyi amaçlayan, sonra da kendisini barış çağrıcısı olarak göstermek isteyen Muaviye'nin planını boşa çıkardı. İşte bu kilit nokta, görünüşte barış yapılmış olmasına rağmen çelişkilerin aynı şekilde devam etmesine ve İmam Hüseyin (a.s) zamanında de zirveye ulaşarak savaş ateşinin tutuşmasına sebep oldu. Tartışmanın gizli katmanları bir kez daha kendini gösterdi ve hak ile bâtılın asla uzlaşamayacağını kanıtladı. İmam Hasan'ın (a.s) yaptığı barış, azınlıktaki Şia'nın bekası için sadece taktik bir hareketti.¹⁴

¹³ *Biharul-Envar*, c. 44, s. 119-120.

¹⁴ Ne yazık ki bazı araştırmacılar Muaviye'nin siyasetinden etkilenerek barışla sonuçlanan gelişmeleri etnik analizle el almıştır. Buna göre üç grup, Haşimoğulları, Ümeyyeoğulları ve aradaki gruplar (Temimoğulları, Adıyyoğulları vs.) hükümeti elde etmenin peşindeydi. Ama Haşimoğulları Peygamber'den (s) sonra hükümeti elde edemedi. Ümeyyeoğulları da nifak ve tuleka sıfatlarının bagajı altındaydı. Bu nedenle Ümeyyeoğulları aradaki grupları (Ebubekir ve Ömer) iş başına getirdi. Nihayet bu ikisinden sonra da Haşimoğullarının hükümeti el etmesine mâni oldular. Yani birinci aşamada aradaki gruplarla yanyana geldiler ve sonra Haşimoğulları grubuyla çatışmaya girdiler. Sonunda da İmam Hasan (a) zamanında hedeflerine ulaştılar. Bu görüşü tenkit ederken denebilir ki, Muaviye de aralarındaki savaşın hizip ve taife açısından görülmesini sağlamaya çok uğraştı. Ama İmam asla böyle bir algıya izin vermedi. Nitekim Abdullah'ın kızına talip olunması hadisesinde iki kabilenin büyükleri arasında çelişkinin itikadî ve dinî olduğunu vurguladı. Dolayısıyla İmam Ali (a) veya İmam Hasan (a) Ümeyyeoğulları grubuyla ya da aradaki gruplarla karşı karşıya geldiyse bunun kaynağı etnik değildi. Aksine dinî itikattan kaynaklanıyordu. Bu, iktidarı elde etmek için yapılan kabile savaşı değildi. Her ne kadar aradaki gruplar ile Ümeyyeoğullarının meselesi böyle adlandırılabilirse de yahut onların bakış açısına göre Haşimoğulları ile rekabet etnik bahis olarak görülebilirse de hiç kuşku yok İmam Ali (a) ve İmam Hasan (a) açısından ortada etnik tartışma olarak hükümeti elde etmek için gayret gösterme yoktur. Onların yapıp ettiklerini pervasızca bu tür algılarla değerlendirmek yakışık almaz.

Bu bakış açısına göre İmam Hasan'ın (a.s) şahadetinin sebeplerini bulmak için kabile çatışmalarına veya başka şeye değil hak ve bâtl cephesinin çelişkisine bakmak gerekir:

a) İmam Mücteba ile Tekâmül

1. Ahdi bozma

Muaviye, İmam Hasan'la savaşının asli hedefini birkaç günlüğüne ifşa edemedi veya etmek istemedi. Böylelikle iki cephenin uzlaşmazlığının aşikâr nedeni olan hedefin üzerinden perde kalkmış oldu. Allame Meclisî bu konuda şöyle yazar: Barış yapıldığında Muaviye, cuma günü Nahila'ya varabilmek için Kufe'ye doğru yola çıktı. Orada namaz kıldı ve hutbe okudu. Hutbesinin sonunda dedi ki: "Ben sizinle namaz kılın veya oruç tutun ya da zekât verin diye savaşmadım. Bilakis sizi yönetme işini ele geçirmek için savaştım. Allah onu bana verdi, siz istemiyor olsanız bile. Hasan'a, hepsi de ayaklarının altında olan birkaç şart koştum. Onlardan hiçbirine vefa göstermeyeceğim." Sonra Kufe'ye girdi. Kufe'de kaldıktan birkaç gün sonra mescide geldi. Hz. İmam Hasan'ı (a.s) minbere çıkardı ve dedi ki: "Halka söyle, hilafet benim hakkım."¹⁵

2. İmam'ı yanına çekme çabası

Muaviye, iki cephe arasındaki hakikî ayrılığın bariz sınırlarını örtbas edebilmek için İmam'ı kendi tarafına çekmeye çok gayret gösterdi. İmam da muhtelif yollarla aynı şekilde iki cephenin ayrı olduğunu vurguladı durdu. Yollardan biri, sebebe dayalı ve ailevî ilişkiler ve kabile ittifakı kurma çabasıydı. Bunun örneğini gördük. Muaviye'nin

denediği yollardan bir diğeri de duygusal hareketlenmelerin tamamında hediyeler ve ödülleri göndermekti. İmam tabii ki bunları kabul ediyor ve gerekli yerlere harcıyordu.¹⁶ Fakat bu işlerin Muaviye ile arasında yakınlık olduğu şeklinde tarif edilmesine izin vermiyordu. İmam Bakır (a.s) şöyle der:

”قد كان الحسن والحسين يتقبلان
جوائز المتغلبين مثل معاوية
لأنهما كانا أهلاً لما يصل إليهما
من ذلك وما في يد المتغلبين
عليهم حرام وهو للناس واسع
إذا وصل إليهم في خير واخذوه
من حقه“

“Hasan ve Hüseyin (a.s), Muaviye gibi bir zorbanın hediyelerini kabul ediyordu. Zira onların hakkıydı. Zalim zorbalardan elinde olanlar aslında onlar için haramdır. Fakat eğer itaat ve hayır yolunda halka iletilirse onlar için helal olur ve hak şekilde alınmış demektir.”

Yine şöyle buyurur:

”وجوائزهم لمن يخدمهم في
معصية الله حرام عليهم وسحت“

“Onların hediyeleri, Allah'a itaatsizlikte onlara hizmet eden kimseler için haramdır ve caiz değildir.”

3. İmam'a hakaret

İmam Mücteba'ya (a.s) hakaret Ümeyyoğulları mekanizmasının Hazret karşı-sındaki davranışlarından idi. Bunu birkaç

¹⁵ Cilau'l-Uyûn, s. 435.

¹⁶ Harayic, c. 71, s. 238; İbn Şehrâşûb, Menakıb, c. 4, s. 22.

şekilde yapıyorlardı. Tarihin sayfaları bu tür tavırlarla aşındırılmıştır.

Bir yerde İmam, Muaviye'ye şöyle dedi:

“Bu grup bana yakışsız şeyler söylemedi. Bilakis sen bana yakışsız şeyler söyledin. Çünkü sen, çirkinliği alışkanlık haline getirmiş birisin. Nahoş ahlak ruhuna kök salmış. Muhammed'e ve sülalesine düşmanlık senin mesleğin. Allah'a yemin olsun ki ey Muaviye, ben ve bu cemaat Peygamber'in (s.a.a) mescidinde çatışıyor olsaydık ve Muhacirler ile Ensar etrafımızda bulunsaydı bize bu hakaretleri etmeye cesaret gösteremezlerdi.”¹⁷

Başka bir defasında Amr b. As, Muaviye'ye şöyle dedi: “İnsanlar onun peşinden yola düştü. Emir verdi, itaat ettiler. Konuştu, tasdik ettiler. Bu ikisi işi çok hassas bir noktaya çekecek. Ona ve babasına lanet okuyacağımız, söveceğimiz ve başkalarının önünde her ikisinin değerini aşağı çekeceğimiz birisini onun peşinden göndermen iyi olurdu.”¹⁸

Aynı mecliste Muaviye'nin taraftarları İmam'a hakaretler yağdırdı ve onun makam ve mevkiini düşürmek için uğraştı. Bunlardan biri şöyleydi: “Sen ey Hasan, hilafetin sana ait olduğunu iddia ettin. Sende onu yürütecek dirayet yok. Bizse seni buraya sana hakaret etmek için çağırдық. Ama Allah sadece babanın hakettiğini verdi. Siz, gerçeği olmayan şeyleri iddia edip duruyorsunuz.”¹⁹

¹⁷ *Biharü'l-Envar*, c. 44, s. 70-86, hadis 11.

¹⁸ Allame Ca'fer Murtaza Âmulî, *Tahliî ez Zindegani-yi Siyasî-yi İmam Hasan-i Mücteba (a)*, tercüme: Muhammed Sipehrî, s. 189.

¹⁹ *Biharü'l-Envar*, c. 44, s. 71-73.

²⁰ A.g.e.

²¹ A.g.e.

4. İmam Mücteba'ya (a.s) itham

Bu konuda da Muaviye ve Emevîler, İmam'ın konumunu aşağı çekebilmek için ellerinden gelen çabanın azamisini ortaya koydu. Mesela İmam'a şöyle diyorlardı: “Sen ve baban önceki halifelerin katledilmesine katıldınız. Ebubekir'e doğru dürüst biat etmediniz. Ömer'in hükümetini sabote ettiniz. Osman'ı öldürdünüz.”²⁰

5. İmam Ali'ye (a.s) hakaret ve itham

Muaviye, İmam Hasan'ın (a.s) cephesini ayaklar altında çiğnemek için İmam Ali'ye (a.s) hakaret ediyordu. Ona ithama bulunuyor ve başkalarını da buna teşvik ediyordu. Bu hakaretler bazen Hz. Ali'nin (a.s) şahsını hedef alıyor, bazen de yöneticilik ve imametine saldırıyordu. İkincisinde hedef, insanların zihninde imamet konumunu akamete uğratmaktı. Muaviye'nin taraftarlarını İmam Hasan'ı (a.s) tahkir için topladığı mecliste onlara şöyle talimat verdi: “Osman'ın öldürülmesini babası Ali'yle (a.s) ilişkilendirmeye çalışın. Onun önceki üç halifeden de memnun olmadığını zihinlere kazıyın.” Bunun ardından İmam Ali'ye (a.s) karşı saldırı seli sökün etti. Mesela şöyle: Baban Ali, dünya ve saltanat sevgisiyle Osman'ı kusurlu buluyordu. Sonra da onun katledilmesine katıldı. Baban, Ebubekir'i zehirledi. Ömer'in katledilmesinde parmağı var. Baban, Allah Rasülü'ne (s.a.a) düşmandı. Onun uzun ve dile benzer bir kılıcı vardı. Dirileri öldürtüyor, ölüleri itham ediyordu. vb.²¹ Muaviye, İmam Hasan'ın (a.s) şehadetinden sonra da memurlarına şöyle yazdı: “Ali b. Ebu Talib'e hakaret etmeyi asla unutmayın.”

Muaviye kimi zaman İmam Hasan'ın (a.s) yanında ona hakaret ederdi. Mesela Medine'ye seyahati sırasında minbere çıktı ve İmam Ali'nin (a.s) makamı aleyhinde yakışsız sözler söyledi. İmam Hasan (a.s) aynı mecliste ayağa kalktı ve şöyle dedi:

“Ey ahali, Allah hiçbir peygamberi mücrimleri onun düşmanı yapmaksızın göndermedi. Nitekim Kur'an **وَكذلك جعلنا لكل نبي عدوا من المجرمين** buyurur. Ben Ali'nin oğluyum. Sen ise Sahr'ın oğlusun. Senin annen Hind. Benim annemse Fatuma. Senin büyükannen Nesile. Benim büyükannem ise Hatice.”²²

Başka bir mecliste yine İmam Ali'ye (a.s) çokça hakaret etti. İmam Hasan (a.s) şöyle dedi:

“Eğer ciğer yiyen kadının oğlu. Emîtülmü'minîn'e yakışsız şeyler mi söylüyorsun? Halbuki Peygamber buyumuştı ki: Kim Ali'ye yakışsız şeyler söylerse bana yakışsız şeyler söylemiş demektir. Bana yakışsız şeyler söyleyen de Allah'a yakışsız şeyler söylemiş olur. Allah'a yakışsız şeyler söyleyen Allah ebediyen cehenneme atacaktır.”

Sonra da protesto ederek meclisi terketti.²³

6. İmam Ali'nin (a.s) sevenlerini dışlama

Muaviye, barışı bozduğunu ilan ettikten sonra bir talimat yayınladı. Buna göre Ehl-i Beyt'in (a.s) sevenleri ve destekçilerinin tamamı Hicaz, Irak, İran ve Şamları kapsayan

²² Keşfu'l-Ğumme, c. 2, s. 150.

²³ Şeyh Tabersî, İhticac, c. 1, s. 145.

²⁴ İbn Ebi'l-Hadid, Nehcu'l-Belağa, c. 3, s. 16.

²⁵ Feyzu'l-İslam, Nehcu'l-Belağa, hadis 92, s. 274.

²⁶ A.g.e.

İslam ülkesinin hassas işlerinden veya diğer basit görevlerden alınacaktı:

”انظروا الى من اقامت عليه البيته.
انه يحب عليا واهل بيته فامحوه
من الديوان واسقطوا عطاءه ورزقه
و من اتهمتموه بموالاه هؤلاء
القوم فنكلوا به و اهدموا داره“²⁴

“Herkes hakkında gerekçe oluşturuldu. Ali'yi ve Ehl-i Beytini seven herkesin adı divanlardan silindi. Maaşları ve ödülleri ödenmedi. Ehl-i Beyt'i (a.s) sevmekle suçlananların işi zorlaştırıldı ve evleri başına yıkıldı.”

7. Şii şahsiyetlerin öldürülmesi

Muaviye bu yolla da hak cephesini zaafa uğratmak ve nefes almalarına bile izin vermemek istiyordu. Bu nedenle bazen doğrudan darağacına asılmalarına bizzat nezaret ediyordu. Bazı durumlarda da katledilmelerini emrediyordu. Hucr b. Adıyy ve oğulları gibi şahsiyetler Mercî Azra'da, Rüşeyd Hecerî, Kumeyl b. Ziyad, Meyssem Temmar, Muhammed b. Eksem, Halid b. Mes'ud, Cüveyriyye, Ömer b. Hamık, Kanber, Mezra ve diğerleri bu yolun kurbanları oldular. İmam Ali'nin (a.s) öngörüsü gerçek olmuştur:

”عمت خطتها وخصت بليتها²⁵
واصاب البلاء من ابصر فيها
واخطا البلاء من عمى عنها“²⁶

“Bu belalar her tarafı kaplayacak. Fakat tutulmalar belli bir sınıfa mahsus olacak. Fitne kör ve karanlıktır. Her tarafa yayılacaktır

ve özellikle belli kişileri (Şiîler) yakalayacaktır. Belası gözü gören kişilere ulaşacak, kör olanlara ve önem vermeyenlere yol bulamayacaktır.”

b) Değerlere Karşı Çıkma

Çelişen alametleri Emevî cephesinin değerlere yaklaşımında da bulmak mümkündür. Bu cephe daima İslam'ın saf değerleriyle zıtlık ve savaş halindedir. Bunların arasında şu konulara işaret edilebilir:

1. Bidatlere yönelme

Muaviye'nin hükümeti tepeden turnağa aykırılıklar ve zulümlerin her türüyle ve bunların çeşitli boyutlarıyla doluydu. Mesela:

1.1. Hilafeti günlerinde kırk gün Cuma namazında Allah Rasülü'ne (s.a.a) salavatu terketti. Sebebi sorulduğunda dedi ki: “Peygamber'in adını dile getirmiyorum ki Ehl-i Beyti gözümüzde büyümesin.”²⁷

1.2. Faizli muameleleri caiz kıldı. Ebu Derda karşısına çıktı ve dedi ki: “Allah Rasülü'nden (s.a.a) işittim. İnsanları faizli muamelelerden men etti. İki cinsin ağırlığının birbirine eşit olması hariç.” Muaviye hiç oralı olmadı ve Ebu Derda'ya -Dımeşk kadıydı- işten el çekti. O da Medine'ye gitti.²⁸

1.3. Bazı hac ahkâmını uygulamada değiştirdi. İhramlıyken koku sürdü.²⁹

1.4. Şiarlarla ilgili olarak canı nasıl isterse öyle davranıyordu. Mesela Ramazan

ve Kurban'da bayram namazına ezan ve kamet ekledi. Halbuki Peygamber (s.a.a) demişti ki:

/ İki bayram namazında ezan ve kamet yoktur. “ليس في العيدین الاذان و الاقامة”³⁰

1.5. Bayram namazı hutbesini namazdan önce okudu.³¹

1.6. Suyu altın kapta içti ve yemeği o kapta yedi.³²

1.7. İpek giysi giydi.³³

2. Haramları açıktan işleme

Ümeyyeoğulları hükümetinin din karşısı mahiyeti o kadar müptelceydi ki haramları aleni hale getirdiler. Muaviye, yazdığı bir mektupta Ziyad b. Ubeyd'i (Ebih) babası Ebu Süfyan'a nispet etti:

“من امير المؤمنين معاوية بن ابي سفيان الى زياد بن ابي سفيان”

Muaviye'nin bu işi İmam Hasan (a.s) ve Hüseyin (a.s), Yunus b. Ubeyd, Abdurrahman b. Hakem, Ebu Üryan, Ebu Bekre ve Hasan Basrî gibi pek çok grubun bu davranışa itiraz etmesine sebep oldu. Hepsi de Allah Rasülü'nün (s.a.a) şöyle buyurduğunu yazdılar:

“الولد للفراش وللعاهر الحجر”

“Çocuk anneye aittir ve zinacı taşlanmalıdır.”³⁴

²⁷ *El-Nasayihu'l-Kâfiyye*, s. 97; *Hakayik-i Penhan*, s. 258.

²⁸ A.g.e., s. 94.

²⁹ *Şerhu Nehci'l-Belağa*, c. 1, s. 464.

³⁰ A.g.e., c. 3, s. 470; *Keşfu'l-Gumme*, c. 1, s. 123.

³¹ A.g.e., c. 3, s. 470.

³² A.g.e., c. 1, s. 463.

³³ A.g.e., c. 3, s. 470.

³⁴ *Biharu'l-Envar*, c. 73, s. 350, hadis 13 ve İmam Hasan ve Hüseyin'in (a) mektupları; *el-Kamil fi'l-Tarih*, c. 3, s. 443; *Rical-i Keşşî*, s. 33; *Biharu'l-Envar*, c. 44, s. 213.

Öyleyse onu Ziyad b. Sümeyye olarak almak gerekir, Ziyad b. Ebu Süfyan değil. Çünkü Ebu Meryem Selüli'nin şahitliğiyle Ebu Süfyan, Sümeyye ile gayri meşru ilişkisi olan kişilerdendi. Muaviye'nin nesep bağı kurması Allah Rasülü'nün (s.a.a) bariz emrine aykırıydı.

3. Alevî hükümetin meşruiyetine karşı mücadele

Zikredilen aykırılıklarının tamamının yanında Muaviye'nin asıl hedefi Ali ve çocuklarının hükümetinin meşruiyetini kaybettirmekti. Kendi iktidarını sağlamlaştırabilmek için karşı cepheyi meşruiyet dairesinin dışına çıkarmaya çalışıyordu. Bu iş için şaşırtıcı yöntemler de kullanıyordu. Mesela:

3.1. Üç halifenin hilafetine meşruiyet kazandırma

Muaviye bu hedef için kendisine bağlı şahsiyetler ve din adamlarından yararlandı. Plana göre İmam Ali (a.s) hakkındaki hadisleri önemsizleştirmeye zemin hazırlayacaktı. Bu nedenle memurlarından defalarca şunu istedi:

3.1.1. “Büyük bir dikkatle, Osman'ın taraftarı olan ve onun faziletlerini anlatan râvileri öne çıkartıp tanıttın. Cemiyetlere katılın ve büyük kişiler olarak gösterin. Onların isimlerini, Osman ve babası hakkındaki rivayet ve hadislerle birlikte bana gönderin.”³⁵

Bu sayede kısa süre içinde Osman hakkında muhtelif hadisler uydurulmaya başlandı.

3.1.2. “Osman hakkında rivayetler arttığına göre rivayet edenlere ve yazanlara

söyleyin, Ebubekir, Ömer ve diğer sahabe hakkında da hadis uydursunlar. Ebu Turab hakkında işittiğiniz her hadisi kenarda bırakmayın. Bilakis sahabeden onu reddeden hadis nakledin bana. Böyle rivayetler gözümüzü aydınlatır, Ebu Turab'la ilgili delil ve hücceti zayıflatır, onların delil olma vasfını iptal eder.”³⁶

Bu siyaset o kadar ilerledi ki artık Peygamber'den (s.a.a) hadis nakleden herkes onun hadisine tereddütle bakar hale gelmişti. İmam Bakır (a.s) bir mecliste bu tür hadislerle karşı insanları uyarmak için yüzden fazla konu saydı ve dedi ki: “Ahali bu tür hadislerin doğru olduğunu sanıyor.

“هی والله کله کذب و زور“

“Vallahi hepsi de uydurma ve tezvirat.”³⁷

Eban b. Tağleb şöyle anlatır: İmam Bakır'a dedim ki: “O hadislerin bazılarını açıklar mısınız?” İmam şöyle dedi:

”رووا ان سيدي كهول اهل الجنة
ابوبكر و عمر و ان عمر محدث
و ان الملك يلقنه و ان السكينة
تنطلق على لسانه و ان عثمان
الملائكة تستحي منه“

“Ebubekir ve Ömer'in cennetliklerin iki şeyhi olduğunu rivayet ediyorlar. Diyorlar ki, Ömer meleklerden haber alıyordu. Melekler ona meseleleri telkin ediyor ve onun dilinden sükûnet ve vakar içine dökülüyordu. Diyorlar ki Osman, meleklerin kendisinden haya ettiği kişidir.”

³⁵ Nehci'l-Belağa, İbn Ebi'l-Hadid, c. 3, s. 15-16.

³⁶ A.g.e., c. 3, s. 16.

³⁷ Süleym b. Kays, s. 68-69.

Sonra İmam şöyle dedi: “Allah’ yemin olsun ki bunların hepsi uydurmadır.”³⁸

3.2. Emûrümün minîn’in (a.s) simasından kutsallığın silinmesi

Muaviye’nin diğer bir girişimi de İmam’ın simasından kutsallığı silmek ve bu hilekârlıkla da onun kalplerdeki konumunu örselemektir.

Şehit Mutahharî şöyle yazar: “Ali (a.s) dünyadan gitti ve Muaviye halife oldu. Muaviye’nin beklentisinin aksine Ali (a.s) bir güç olarak baki kaldı. Muaviye, dengisini ve metanetini koruyamadığını hal ve hareketleriyle belli edecek kadar bu durumdan rahatsızdı. Bu nedenle Ali (a.s) aleyhindeki propaganda sütununu teşhiz etti.”³⁹

Muaviye’nin bu sahadaki çabalarından bir kısmı şöyledir:

3.2.1. Minberlerden resmen İmam Ali’ye (a.s) sövülmesi talimatını verdi ve bu işi namaz hutbelerinde yaygınlaştırdı. Tehditle insanları böyle davranmaya zorluyordu.

Ahnef b. Kays, İmam Ali’ye (a.s) lanet etmek istedi. Muaviye’nin ısrarıyla karşı karşıya olduğundan minbere çıktı ve dedi ki: “Muaviye bana Ali’ye lanet etme emri verdi. Muaviye ve Ali ihtilaf ettiler. Hangisine zulmedildiyse ona dua ediyorum. Allah’ın, meleklerin ve insanların laneti, ey Allahım, zulmedene olsun. Lanetin bunlardan azgınlık eden grubun başına gelsin.” Halk da “amin” dedi.

3.2.2. Münafık sahabeyi İmam aleyhinde hadis uydurmaya teşvik etti. Semüre b. Cündüb’e, “leyletü’l-mebit”te İmam Ali

(a.s) hakkında nazil olan “من الناس من يشري نفسه ابتغاء مرضات الله” ayetinin İbn Mülcem hakkında olduğunu söylemesi için ona dört yüz bin dirhem verdi. Bu zeminde iş o noktaya vardı ki ahkamda bile bidatlere el attılar. Mesela bayram namazı hutbelerinde İmam Ali’ye (a.s) sövüyorlardı. İnsanlar bunu işitmek için namaz mekânını terketmeye başlayınca hutbeleri namaz öncesine aldılar.⁴⁰

İmam Bakır (a.s) Ümeyyeoğullarının bu bidati konusunda şöyle der:

”ويروون عن علي أشياء قبيحة
وعلى الحسن والحسين عليهما
السلام ما يعلم الله أنهم قد رووا
في ذلك الباطل والكذب والزور“⁴¹

“İmam Ali (a.s) Hasan (a.s) ve Hüseyin (a.s) hakkında çirkin şeyler naklediyorlardı. Allah biliyor ya, hepsi de bâtil, yalan ve bühtandı.”

4. Veraset hükümetini oluşturma gayreti

Muaviye’nin asıl hedefi, tüm teşebbüslerinin ekseni olan hükümeti ele geçirmek ve Ümeyyeoğullarının elinde kalmasını sağlamaktı. İmam Hasan (a.s) bu gizli hedeften haberdardı ve hücceti tamamlamak üzere onu barış şartlarına yazdırdı:

”هذا ما صالح عليه الحسن بن
علي بن ابي طالب معاوية بن

³⁸ Üsdü'l-Gabe, c. 3, s. 215; Münthebu Kenzi'l-Ummal, Ahmed b. Hanbel'den naklen haşiye ile, c. 5, s. 2.

³⁹ Hamase-i Hüseyinî, c. 3, s. 26.

⁴⁰ Tarih-i Ya'kubî, c. 2, s. 152.

⁴¹ Süleym b. Kays, s. 69.

ابى سفیان صالحه علیان یسلم
 الیه ولایه امر المسلمین علیان
 یعمل فیهم بکتاب الله و سنه
 رسوله و سیره الخلفاء الصالحین
 و لیس لمعاویة بن ابی سفیان ان
 یعهد الی احد من بعده عهدا بل
 یکون الامر من بعده شورى بین
 المسلمین⁴²

“Bu anlaşma Hasan b. Ali b. Ebi Talib ile Muaviye b. Eb Süfyan arasında barıştır. Onunla Müslümanların yönetim işini ona bırakmak üzere barış yaptı. Şu şartla ki, Müslümanlar arasında Allah'ın Kitabı, Peygamber'in (s.a.a) Sünneti ve salih halifelerin siretiyle amel edecektir. Muaviye kendisinden sonra kendi yerine kimseyi seçme hakkına sahip değildir. Halife tayini Müslümanlar arasında şûra esasına göre olacaktır.”

Muaviye asıl hedefi istikametinde, yoldaki engelleri kaldırdıktan onbeş yıl sonra ahaliye görüşünü sormaya ve oğlu Yezid için Mekke, Medine, Şamlar, Irak ve diğer yerlerden biat almaya karar verdi. Bu amaçla tüm hükümet merkezlerine emirname gönderdi ve muhalifleri şiddet kullanarak ezdi. Ama bir süre sonra herkesten biat alma planına odaklandı. Çünkü havas gruplar hâlâ ona muhalifti. En büyük tehlike de iki nedenle İmam Hasan (a.s) tarafından geliyordu:

Birincisi, muhaliflerin çoğu Allah Rasülü'nün (s.a.a) sülalesinin ne yapacağını görmeyi bekliyordu. Çünkü barış anlaşmasında Muaviye'nin kendi yerine birisini bırakmaması şartı vardı.

İkincisi, İmam Mücteba (a.s) Müslümanlar arasında oldukça güçlü bir mevkiye sahipti ve hilafeti üstlenmek için muazzam bir liyakati bulunduğu ifade ediliyordu.

Bir taraftan Muaviye, eğer velayet mevzusunu halka bırakırsa hiç kimsenin Yezid'e en küçük bir ilgi göstermeyeceğini biliyordu. Bu yüzden muhalifleri kendi yanına çekme düşüncesini geliştirdi. Hüseyin b. Ali, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyir, Abdullah b. Ca'fer gibi isimlere mektuplar yazdı. İmam Hüseyin (a.s) cevabında şöyle diyordu:

”اتق الله يا معاوية! و اعلم ان
 الله كتابا لا یغادر صغیره و لا
 کبیره الا احصاها، و اعلم ان الله
 لیس بناس لک قتلك بالظنه و
 اخذک بالتهمة و امارتک صبیبا
 یشرب الشراب و یلعب بالکلاب
 ما اراک الا و قد او بقت نفسک
 و اهلکت و اضععت الرعیه
 والسلام“⁴³

“Ey Muaviye, kendi yerine oğlun Yezid'i bırakma ve bu konuda ısrarcı olma konusunda Allah'tan kork. Bil ki, nimetler bahşeden Allah'ın, irili ufaklı bütün amellerin kaydedildiği bir sahifesi vardır. Hiçbir amel ondan gizli kalmayacaktır. Muaviye, bil ki Allah, bir kısmını en küçük bir suizanla öldürdüğü ve başka bir grubu suçlayıp zindana attığı insanlar gibi değildir. Hayalin olan oğlun Yezid şarap içiyor ve köpek oyunuyla meşgul. Muaviye, sadece bu işle kendini sarsacağını, dinini imha edeceğini ve insanları ortadan kaldıracağını görüyorum.”

⁴² Biharul-Envar, c. 44, s. 65; el-Savaiku'l-Muhrika, s. 81; Keşfu'l-Ğumme, c. 2, s. 170.

⁴³ El-İmame ve's-Siyase, c. 1, s. 203.

İmam Hasan'ın Cephesinden Çelişkinin Alametleri

İmam'ın barıştan sonraki dönem boyunca ortaya koyduğu bütün girişimler Muaviye'nin faaliyetlerine karşı koymak içindi. İmam Mücteba'nın (a.s) çabalarının omurgası ki kısma ayrılabilir:

a) Dinî Faaliyetler ve İslam Kültürünü Yayma

İmam Medine'ye geldikten sonra muhaddisler ve âlimler Hazret'in etrafında halka oluşturdu. Bu kişiler ya Peygamber'in (s.a.a) sahabesinden ya da İmam Ali'nin (a.s) kıdemli taraftarlarındandı. Veyahut tâbiin ve diğer gruplardan. Birinci gruptan Ahnef b. Kays, Esbağ b. Nebate, Cabir b. Abdullah Ensarî, Cuayd Hemedanî, Habbe b. Cuveyn Arefî, Habib b. Mezahir, Huçr b. Adıyy, Rüşeyd Hecerî, Rufaa b. Şeddad, Zeyd b. Erkam, Süleyman b. Sard Huzaî, Süleym b. Kays Hilalî, Amir b. Vasile b. Eska', İbaye b. Amr b. Rehebî, Kays b. İbad, Kumeyl b. Ziyad, Haris b. A'var b. Benan, Müseyyeb b. Necbe Fezarî ve Meysem b. Yahya Temmar sayılabilir. İkinci gruptan da Ebu'l-Esved Düelî, Ebu İshak b. Küleyb Sebîî, Ebu Mihnef, Cabir b. Halid, Carud b. Munzur, Hebbabe bint Ca'fer Valebiyye, Süveyd b. Ğafele, Müslim b. Akil'in adı zikredilebilir.

Bunlar çeşitli şehirlere biraraya toplanmıştı ve ilmî ve manevî eğitim vasıtasıyla Muaviye'nin hamleleri karşısında sağlam bir sed olarak duruyorlardı.⁴⁴

İmam'ın ilim ve eğitim faaliyetleri öylesine derindi ki Muaviye Medine'den Şam'a

gelmiş birine İmam Hasan'ı (a.s) sorduğunda şu cevabı aldı:

“İmam Hasan (a.s) sabah namazını dedesinin mescidinde kılıyor. Güneş doğana dek de oturuyor. Sonra öğleye yakın vakte kadar erkeklere ahkamı açıklamakla ve eğitimle meşgul oluyor. Sonra namaz kılıyor ve aynı şekilde kadınlar öğleden sonra onun hadislerinden ve rivayetlerinden istifade ediyor. Bu onun günlük programı.”⁴⁵

İbn Sabbağ Malikî de şöyle yazar:

”و كان اذا صلى الغداة في مسجد رسول الله جلس في مجلسه يذكر الله حتى ترتفع الشمس و يجلس اليه من يجلس من سادات الناس يحدثهم ... و يجتمع الناس حوله فيتكلم بما يشفى غليل السائلين و يقطع حجج المجادلين“

“Sabah namazını Mescid-i Nebi'de kılıyor. Güneş doğana kadar oturuyor ve Allah'ı zikirle meşgul oluyor. Gündüzleri erkekler etrafında halka oluyor. O da onlara ilahî ahkamı ve maarifi anlatıyor. Ahali anlatıklarını dinlemek için etrafında toplanıyor. Anlatılanlar dinleyenlerin kalbine şifa bahşediyor. Maarife susayanları doyuruyor. Beyanı kesin hüccettir. Öyle ki tartışma ve münazara yer bırakmıyor.”⁴⁶

Elbette ki Hazret böyle faaliyetler için ilim silahıyla donanmıştı. Üstelik de babası Emîrül-mü'minîn (a.s) ve dedesi Allah Rasülü'nden (s.a.a) miras bir ilim. Bu nedenle İmam Sadık (a.s) şöyle der:

⁴⁴ Biharul-Envar, c. 42, s. 110-112; Nasihu't-Tevarih, c. 5, s. 245-247.

⁴⁵ İbn Asakir, el-İmamu'l-Hasan, c. 231, s. 139.

⁴⁶ El-Fusûlü'l-Mühimme, s. 159.

“Hz. Hasan (a.s) Muaviye ile barış yaptığında bir gün Nahila’da oturuyorlardı. Muaviye dedi ki: “Hz. Rasül’ün hurmayı ağaçta tahmin ettiği ve doğru çıktığını işittim. Bu konuda bilgin var mı? Şifler hiçbir şeyin ilminin sizden gizli olmadığını iddia ediyor.” Hazret şöyle buyurdu: “Rasül-i Ekrem (s.a.a) salkımlarının sayısını beyan ederdi. Ben de tanelerinin sayısını sana söyleyebilirim. Dörtbindört tane.” Muaviye hurmanın toplanması talimatını verdi. Dörtbinüç tane oldu. İmam dedi ki: “Bir taneyi gizlediler.” Onu Abdullah b. Âmir’in elinde buldular. Bunun üzerine İmam, Muaviye’ye dedi ki: “Allah’a yemin olsun ki ey Muaviye, kafir olacak ve iman etmeyecek olmasan sana istediğin herşeyi haber verirdim. Peygamber hayattayken bunu yapıyordu ve onu tasdik ediyorlardı. Sen diyorsun ki, bunu dedesinden işitmiş olmalı, çünkü o zaman çocuğu. Allah’a yemin olsun ki Ziyad’ı babana nispet edeceksin, Hucr b. Adıyy’ı öldüreceksin ve Şiflerin başını sana getirecekler.”⁴⁷

b) İmam Mücteba’nın (A.S) Karşı Girişimleri

İmam’ın, iki cephe arasındaki perdeyi kaldıran işlerinden diğer bir kısmı da İmam’ın Muaviye’nin faaliyetlerine karşı gerçekleştirdiği işlerle ilgilidir. Hazret, onun sapkınlıkları karşısına güçlü ve çetin bir savunmacı olarak çıkıyor ve sessiz kalmıyordu. Tabii ki İmam’ın tek başına varlığı bile pek çok sapkınlıklara engeldi ve ortada görünmesiyle birçok ihlalin etki gücü silinip gidiyordu. Bu nedenle İmam’ın şehadetinden sonra Şiflere büyük baskılar başladı ve bu iş onları yok olmanın sınırına kadar getirdi. Hulasa İmam’ın bu faaliyetleri tam olarak

Muaviye’nin din karşıtı girişimleri karşısında yer alıyordu. Bazıların değinelim.

1. Şifleri himaye

Bu tür karşılıklar konusunda, Muaviye’nin sisteminin baskısı karşısında İmam’ın dostlarına yönelik himayesine değinmek yeterlidir. Yaşanan durumlarda İmam bu şahsiyetlerin yegane sığınağı idi. Büyük bir cesaretle Muaviye’nin ve memurlarının zulmüne karşı dimdik ayakta duruyordu.

İmam’ın dostlarından Said b. Ebi Serh Kufî, Kufe valisinin (Ziyad b. Ebih) hışmına hedef oldu. Ziyad tarafından çağıldı. O da kaçtı ve Medine’ye giderek İmam’a sığındı. Buna mukabil Kufe’nin hâkimi Said’in ailesini zindana attı, mallarını müsadere etti ve evini yıktı. Bu girişimin haberi Hazret’in kulağına ulaştığında Ziyad’a bir mektup yazdı:

“اما بعد فانك عمدت الى رجل
من المسلمين له ما لهم و عليه
ما عليهم فهدمت داره و اخذت
ماله و حبست اهله و عياله فان
اتاك كتابي هذا فابن له داره و اردد
عليه ماله”

“Müslümanlardan birini gassetmiş durumdasın. Onun kâr ve zararı Müslümanların kâr ve zararı iken. Evini yıkmışsın. Malını almışsın. Ailesini zindana atmışsın. Mektubum sana ulaşır ulaşmaz evini yeniden yap, malını geri ver...”⁴⁸

Ziyad da buna cevaben şöyle yazdı: “Ziyad b. Ebi Süfyan’dan Hasan b. Fatıma’ya. Mektubun bana ulaştı. Neden adını benim

⁴⁷ *Biharul-Envar*, c. 43, s. 329; diğer örnekler için bkz: *Harayic*, c. 2, s. 573; *el-Adedu'l-Kaviyye*, s. 42.

⁴⁸ *Şerhu Nehci'l-Belağa*, İbn Ebi'l-Hadid, c. 4, s. 72.

adımdan önce yazdın? Halbuki sen muhtaçsın, bense muktedirim. Sen sıradan insanlardan birisiyken muktedir bir valiye nasıl talimat verebilirsin? Sana sığınan ve senin de hoşnutlukla sığınmasını kabul ettiğin kötü düşünceli birini nasıl himaye edebilirsin? Allah'a yemin olsun ki onu postlar ve etler arasına saklasan bile koruyamayacaksın. Sana ulaşmak istediğimde hiçbir kurala riayet etmeyeceğim. Yemek için en leziz eti senin etin kabul edeceğim. Said'i başka birine ver. Eğer onu bağışlasam senin aracılığınla olmayacak. Öldürsem de babana olan muhabbeti yüzünden olacak. Vesselam.”

Bu ifadeler üzerine İmam Mücteba (a.s) Muaviye'ye mektup yazdı ve valisinin mektubunu da kendi mektubuna ekleyip ona gönderdi. Muaviye de çeşitli mülahazalarla Ziyad'a şöyle bir mektup yazdı: “Hasan'a bir mektup yazmışsın. Mektupta babasına sövüyor ve fasık olarak niteliyorsun. Oysa canım elinde olana yeminle, sen kendin fasıklığa daha layıksın... Mektubum eline geçer geçmez Said b. Ebi Serh'in ailesini serbest bırak. Evini inşa et. Mallarını geri ver. Bir daha da ona eziyet etme.”⁴⁹

2. Değerleri savunma

İmam Mücteba (a.s) en değerli ilkelerden velayet ve imameti savunuyordu. Muaviye ise çeşitli yollarla onu ortadan kaldırmanın peşindeydi. Böylece hedefine, yani kendi hanedanının hakimiyetini tesis etmeyi başarabilecekti. İmam bu önemli mesele karşısında birçok tavır geliştirdi. Bazılarına işaret edelim:

⁴⁹ *Nehci'l-Belağa*, İbn Ebi'l-Hadid, c. 4, s. 73.

⁵⁰ A.g.e., c. 44, s. 63.

2.1. Emîrül-mü'minîn'in (a.s) pâk ve mukaddes şahsiyetini beyan

Muaviye, etrafının vesvesesiyle Kufe'de bir meclis oluşturduğu ve Muaviye'nin çevresindekiler İmam Hasan (a.s) ve Emîrül-mü'minîn'e (a.s) hakaretler ettiklerinde Hazret, İmam Ali'nin (a.s) ve evlatlarının imamet ve hakimiyetinin meşruiyetini savunurken şöyle dedi: Allah'a yemin olsun ki Peygamber'in Veda Haccında ahaliye hitap ederken söylediklerini bilmiyor ve hatırlamıyorsunuz.

2.2. Liyakatsizler hükümetini kötüleme

İmam'ın bir diğer yöntemi de Muaviye'nin liyakatsizliğini ifşa etmektir. Bu nedenle bir mektupta Muaviye'ye şöyle yazdı: Vallahi eğer Peygamber'in (s.a.a) rıhletinden sonra insanlar babama biat etseydi gök yağmurunu onların üzerine yağdırırdı. Yer onlara bereketini bahşederdi. Sen ey Muaviye, hilafete tamah edemezdin. Fakat hilafet asıl kaynağından saptığında Kureyş bu işte münakaşa etti. Sonunda da tuleka ve evlatları ona tamah edebildi. Halbuki Peygamber (s.a.a) buyurmuştu ki: “Hiçbir ümmet, aralarında daha âlimler olduğu halde hükümet işini liyakatsiz kimselere bırakmadı. İşleri yozlaşmış bozulanlar hariç.”⁵⁰

Aynı şekilde Muaviye'nin kendisine liyakatsiz olduğunu hatırlattı ve şöyle dedi:

”أما الخليفة فمن سار بسيره
رسول الله و عمل بطاعة الله عز
وجل و ليس الخليفة سار بالجور
و عطل السنن و اتخذ الدنيا اما و
ابا و عباد الله خوولا و ماله دولا
و لكن ذلك امر ملك اصاب ملكا

فتمنع منه قليلا و كان قد انقطع
عنه

كما قال الله سبحانه كلاً بل ران
على قلوبهم ما كانوا يكسبون

“Halife, Peygamber’in siretine göre yol yürüten ve Allah’a itaatle amel eden kimsedir. Halife insanlara zorbaca davranan, sünneti iptal eden, dünyayı anne ve babası yapan, Allah’ın kullarını köleleştiren ve mallarını kendi devleti sayan kişi değildir. Çünkü böyle bir kişi saltanata ulaşmış ve kısa süreliğin ondan yararlanan padişah’tır. Sonra bunun hazzı kesilip gitmiştir.”⁵¹

2.3. Pâk olmayanların hükümetinden şikâyet

İmam, defalarca pâk olmayanların hükümetinin meşruiyetini sorguladı ve onların memurlarından şikayetini dile getirdi.

Hazret bir gün Mescid- Haram’da tavaf yapıyordu. Habib b. Mesleme Fehrî’yi⁵² gördü. Ona dedi ki: “Ey Habib, seçtiğin yol Allah’ın yolu değil.” Yüzünde alaycı gülümsemeyle cevap verdi: “Babanın yolundan yürürken Allah’a itaat mecrasındaydım yani.”

Hazret şöyle dedi:

”بلى والله لكنك اطعت معاوية
على دنيا قليله زائله فلئن قام بك
فى دنياك لقد قعد بك فى آخرتك
ولو كنت اذ فعلت قلبت خيرا
كان ذلك كما قال الله تعالى و
آخرون اعترفوا بذنوبهم خلطوا
عملاً صالحاً و آخر سيئاً وللك

“Tabii ki. Vallahi sen, değersiz ve yokolup gidecek dünya için Muaviye’ye itaat ettin. Muaviye dünya hayatını temin ettiyse de bunun karşılığında senden ahireti aldı. Sen iyi bir şey yaptığını sanırken ayetin örneği oldun: ‘Diğer grup günahlarını itiraf etti, çirkin ve güzel ameli birbirine karıştırdı.’ Fakat Allah şöyle buyurur: Hayır, öyle değil. Kalpleri günahları ve fasıklıkları nedeniyle karardı ve kendilerini kara bahtlı yaptılar.”⁵³

Bunun üzerine Habib önüne döndü ve yoluna devam etti.

2.4. Emîrülümü’minîn’in (a.s) hükümetinin meşru olduğunu beyan

İmam Hasan (a.s), Emîrülümü’minîn’in (a.s) hükümetinin meşru olduğunu göstermenin üzerinde çokça durmuştur. Böylece bu yolla Muaviye’nin, İmam Ali’nin (a.s) velayetinin hak olduğuna yönelik saldırıları cevap vermiştir. Bu nedenle Peygamber’in (s.a.a), Emîrülümü’minîn’in (a.s) imameti konusundaki sözlerine istinat ediyordu. Hazret’in Gadir Hum’da tayin edildiği gibi.⁵⁴

2.5. Kendisinin hükümeti hak ettiğine ilişkin beyanı

İmam, İmam Ali’nin (a.s) meşruiyetini açıklamasına ilaveten kendisinin meşruiyetine

⁵¹ Şeyh Tabersî, *İhticac*, c. 1, s. 419; *el-Harayic ve’l-Ceraih*, s. 218.

⁵² Muaviye’nin taraftarlarından. Ömer onu Azerbaycan ve Ermenistan valiliğine tayin etmişti. Muaviye de tekrar onu Ermenistan valisi yaptı. (*Üsdü’l-Gabe*, c. 1, s. 374).

⁵³ Ahmed b. Ali Razi, *Ahkamu’l-Kur’an*, c. 4, s. 355; *Nuru’s-Sakaleyn*, c. 5, s. 532.

⁵⁴ *Cilau’l-Uyun*, s. 442; *Biharu’l-Envar*, c. 44, s. 70-86.

de işaret ediyordu. Bu, onu hilafete layık görmeyen Muaviye'nin iddialarına karşılıktı. İmam Hasan (a.s), Muaviye'nin de bulunduğu ortamda minbere çıktı ve kendini tanıtarak şöyle dedi: "Ey ahali, beni tanıyan tanıyor. Beni tanımayanlar için ben Hasan b. Ali b. Ebi Talib. Kadınların en üstünü ve Allah Rasülü Muhammed'in kızı Fatma'nın oğlu. Ben, hakkından (velayet) mahrum edilen kişiyim."⁵⁵

Yine Muaviye ondan minbere çıkmasını ve hilafeti ona bıraktığını söylemesini istediğinde şöyle dedi:

"Vallahi ben, Allah'ın Kitabı ve Peygamber'in (s.a.a) Sünnetinde hilafete insanların en layığıyım."⁵⁶

2.6. Tekrar savaşmaya hazırlık

Muaviye barışın şartlarını ve maddelelerini defalarca ihlal etti. Bu nedenle denebilir ki, imkanların hazırlanması durumunda İmam, Muaviye ile tekrar savaşmaya hazırlıklıydı. Dolayısıyla bazılarının inancına göre İmam Mücteba'nın (a.s) zehirlenmesinin sebebi, Hazret'in Şam'a giderek Muaviye ile savaşmaya hazırlanmasıdır.⁵⁷

Daha önce geçtiği gibi hak ve bâtil cephesinin çelişkilerinden sadece bir kısmı bile onların uzlaşamayacağını göstermektedir. İmam Hasan'ın (a.s) kesin ve etkili girişimleri onun Emevîlere yönelik tek tehlike olduğuna Muaviye için kuşkuyla yer bırakmıyordu. İmam Hasan'dan kaynaklanacak

tehlike ihtimali her an onları tehdit ediyordu. Bu yüzden mümkün her vesileyle İmam'ı yoldan çekmeye karar verdi. Bu iş için defalarca komplolara girişti ve İmam'ı zehirlemeye çalıştı. Hakim Nişaburî kuvvetli senetle Ümmü Bekir bint Misver'den şöyle nakleder:

”كان الحسن بن علي سم مرارا
كل ذلك يغلب حتى كانت مره
الاخيره آلتى مات فيها كان
يختلف كبده فلم يلبث بعد ذلك
الا ثلاثا حتى توفى“

"Hasan'ı (a.s) defalarca zehirlediler. Fakat pek o kadar etki göstermedi. Ama son defasında zehir ciğerini parparça etti. Ondan sonra üç günden fazla yaşamadı."⁵⁸

Bu konuda İbn Ebi'l-Hadid, Muaviye'nin saldırısının asıl nedenini şöyle açıklar: "Muaviye, oğlu Yezid için biat toplamak istediğinden İmam Mücteba'yı (a.s) zehirledi. Çünkü oğlu lehine biat almak ve hükümet saltanata çevirebilmek için İmam Hasan'dan (a.s) daha büyük ve güçlü bir engel görmüyordu."⁵⁹

İmam Sadık da (a.s) şöyle diyor:

Ca'de -Allah ona lanet etsin- zehri aldı ve eve getirdi. O günlerde İmam oruç tutuyordu ve çok sıcak günlerdi. İftar sırasında bir miktar süt içmek istedi. O melun, zehri süte karıştırdı. Sütü içtikten kısa süre sonra haykırdı:

⁵⁵ Şeyh Saduk, *Emali*, s. 150.

⁵⁶ *Cilau'l-Uyun*, s. 442.

⁵⁷ *El-Ğadir*, c. 11, s. 8, İbn Sa'd'ın *Tabakat*'ından nakille.

⁵⁸ *El-Müstedrek ale's-Sahihayn*, c. 3, s. 173.

⁵⁹ *Şerhu Nehci'l-Belağ*, İbn Ebi'l-Hadid, c. 16, s. 49.

”عدوه الله! قتلتني، قتلك الله
والله لاتصيين منى خلفا و لقد
غرك و سخر منك والله يخزيك
و يخزيه“

“Ey Allah düşmanı, beni öldürdün. Allah da seni yoketsin. Vallahi benden sonra hiç bir nasibin olmayacak. Seni kandırdılar

ve bedavaya kullandılar. Allah'a yemin olsun seni bedbaht yaptı. Kendisine yazık etti.”

İmam Sadık (a.s) devamında şöyle diyor:

“İmam Mücteba (a.s), Ca'de onu zehirledikten sonra iki günden fazla yaşamadı. Muaviye de vadettiğini ona vermedi.”⁶⁰

⁶⁰ *Biharu'l-Envar*, c. 44, s. 154.